

CITATION

Esgin, Mehmet "Inquisition and the torture" *Journal of Faculty of Theology of Bozok University*. 3,3 (2013/3), pp. 39-60.

İşkence ve engizisyon

Mehmet ESGİN

Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Dinler, ana kaynaklarında sevgi, hoşgörü, barış ve özgürlük gibi insanların temel haklarını ön plana çıkarmışlardır. Fakat zamanla dini inanışlarını ve manevi değerlerini sergilerken dini kaynaklarında bulunan şiddete ilişkin delilleri kullanmaktan kendilerini alamamışlardır. Kilise başlangıçta işkenceyi kabul etmemiştir. Hatta Papalar işkenceyi açıkça lanetlemişlerdir. Fakat papalık 12.yüzyılda dini kurallardan sapmaya ve itaatsizlikleri şeytan eseri olarak görmeye başladı. Bunun sonucu olarak Papalık çıkardığı kararname ile itirafa zorlamak için yapılacak işkence uygulamasının hukuka uygun olduğunu ilan etmiştir. Buna göre; eğer sanık isteyerek ve iyilikle suçunu itiraf etmek istemezse Engizisyon Mahkemesi bedeni acılar vasıtasıyla onu itiraf için işkence aletlerini tatbik edecekti. İşkence, Engizisyon mahkemesinin başlamasından itibaren, aydınlanma çağı düşünürlerinin etkisine kadar devam etmiştir. Bu düşünürlerle birlikte, insan ve insan onuruna saygı gösterilmesi gerektiği, devletin görevinin bu olduğu ifade edilmiştir. Bunun korunması amacıyla "kişi dokunulmazlığı ve güvenliği" ile ilgili yeni ilkeler ortaya konarak işkencenin devlet uygulamalarına son verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Din, İşkence, Engizisyon, Şiddet, İnsan Hakları

ilan edip yargılayıp cezalandıran bir yargı kurumudur. Şimdi işkenceyle bu kurumların ne alakasının olduğunu, bu duruma nasıl geldiğini, nazarlara sunmaya çalışalım.

KAYNAKÇA

Esgin Mehmet. "İşkence ve Engizisyon", *Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 3,3 (2013/3), ss. 39-60.

İşkencenin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihin her safhası istenmeyen işkencelerle doludur. Medeniyetlerin kurulup yıkılmasında, otoritelerin devamının sağlanmasında, şiddet ve işkenceleri hep görmek mümkün olmuştur. Bu görülen işkencelerin anlamlandırılıp meşru veya gayri meşruluğu "kim" ve "ne" adına yapıldığının altında yatmaktadır.

Bizi burada ilgilendiren bu işkencelerin Tanrı adına dolayısıyla din adına yapılanıdır. Yani Tanrı istediği için veya dini bir içtihadın neticesinde yapılanıdır. Bunu biraz daha özele indirirsek Ortaçağda ismi işkenceyle özdeş hale gelmiş "Engizisyon" kurumlarındaki işkencelerden bahsedebiliriz.

Çünkü bu yargı kurumu Tanrı adına kurulmuş Hristiyan dinine (Katolikliğe) karşı suç işlemiş insanları sapkın

1-Engizisyon ve işkence kavramlarının kapsamı:

Sözlükte “incitmek, sıkıştırmak, acı çektirmek” gibi anlamlara gelen ve Farsça, ‘şikenc’ (işkence) kelimesinden dilimize geçen işkence, genel anlamıyla bir canlıya maddî-manevî olarak yapılan haksız eziyeti, acı ve ızdırap veren muameleyi ifade eder.⁰¹Hukuk dilinde ise işkence, bir şahsın maddi ve manevi varlığına yönetilmiş maksatlı ve haksız eziyeti, acı ve utanç verici tutum ve davranışı, dar ve teknik anlamıyla ise, itirafta bulunması için sanığa veya cezalandırma amacıyla suçluya yapılan aynı nite-likteki haksız davranışları ifade eder.⁰²

Diğer bir ifadeyle işkence, pozitif hukuktaki düzenlemelerden ve daha ziyade fâilin sıfatından, sâikinden veya işkence yasağıyla korunmak istenen hukuki değerden hareketle çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir. Bu nedenle işkence suçunun hangi unsurları barındırdığı ve buna bağlı olarak nasıl tanımlanacağı karmaşık bir sorun arz etmekte ve işkencenin standart bir tanımını yapmak mümkün olamamaktadır.⁰³Hatta

01. Şamil Dağcı, “İşkence” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: 2001), XXII, s.249.

02. Ferhan Ercan, *İşkencenin Nedenleri ve Kaynakları*, (İstanbul: Yalçın ofis,1993) s.9;Türk Hukuk Lügati, Ankara 1944,ss.174-175;İsa Başbüyük,“Türk Ceza Kanunu’nda İşkence Suçu” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 12,Özel Sayı,2010,ss.1443-1485;GeorgeRyleyScott, *İşkencenin Tarihi*. çev. Hamide Koyukan,(Ankara: Dost Yay., 1995),s.17.

03. İsa Başbüyük “Türk Ceza Kanunu’nda İşkence Suçu” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* c. 12, Özel Say., 2010 s.1444;bkz: İlhanÜzülmez, Yeni Türk Ceza Kanunu’nda İşkence ve Eziyet Suçu, (*Hukuk*

işkenceyi, cezalandırma sınıflamasına dâhil ederek mazur ve masum göstermeye çalışarak, dahası bu yolla herhangi bir işkence biçiminin kullanıldığını tamamen inkâr ederek, uygarlığın başlangıcından günümüze değin bir toplum ve devlet geleneği olagelmıştır. Cezalandırma teriminin, neredeyse evrenselleşmiş olan bu uygulama yüzünden, eski çağlarda ve dahası günümüzde neyin işkence sayıldığı tam ve doğru olarak anlaşılmış değildir.⁰⁴

Buna göre kendine meşrû zemin arayan işkence ve şiddet, ister kaba kuvvet içeren, ister otoriteye, isterse psikolojik, şekli ve yapısı ne olursa olsun her şiddet hareketi kendini mutlaka bir kaynağa dayandırmaya çalışır. Şinasi Gündüz’ün ifadesiyle, “Bu dayandırdığı kaynak; dinsel bir inanış, bir kült, ritüel veya bir kutsal kitap olabileceği gibi, siyasal ya da ideolojik bir birliğe, bir söylem, bir manifasto ya da herhangi bir argüman da olabilir.”⁰⁵ Bu sebeple işkence ve şiddete başvurular, şiddet içeren tavır ve davranışı meşrulaştıracak bir dayanağa daima ihtiyaç duyarlar.

Böylece insanlar, dinsel ritüel olan işkenceden ceza amaçlı işkenceye planlanmış bir şiddet eylemini meşru göstermeye çalışarak vicdanlarını rahata kavuşturmaya çalışırlar.⁰⁶ Ne gariptir

ve Adalet Dergisi, Yıl:2, S: 2, 2005) s.3.

04. George Ryley Scott, *İşkencenin Tarihi*, çev. Hamide Koyukan, (Ankara: Dost Yay., 1995) ss.17-18.

05. Şinasi Gündüz, *Dinsel Şiddet-sevgi söyleminden şiddet realitesine Hıristiyanlık* (Sam-sun: Etüt Yay., 2002)s.26.

06. Şinasi Gündüz, *Küresel Sorunlar ve Din* (Ankara: Ankara Okulu Yay., 2005),s.33;bkz. George Ryley Scott, *İşkencenin Tarihi*, çev. Hamide Ko-

ki şiddet silahını en acımasız kullanan ve sanıklara en insafsız işkenceleri icat edenler ruhban sınıfı içinden çıkmış olan din adamları olmuştur. Adeta Ortaçağ'da Hıristiyan adaleti bununla temayüz etmiştir.⁰¹ İşte bizim de ele almaya çalışacağımız şiddet ve işkence Ortaçağ Hıristiyanlığıyla sınırlı olacaktır.

Hıristiyanlık, ilk üç asırda putperest Roma imparatorluğu coğrafyasında inançları sebebiyle işkence, eziyet gördüğü; fakat bu inançlarından dolayı işkence gören Hıristiyanlar, kendileri gibi düşünmeyen, inanmayan, farklı inanış ve mezhepleri Engizisyon mahkemelerinde yargıladığı, yargılamada suçun itirafı için çeşitli işkenceler uygulandığı bilinmektedir. Engizisyon kavramı Latince "Bezdirici, baskıcı soruşturma ve sorgulama" anlamına gelen "Inquisition" kelimesinden gelmektedir. Bu terim, XII. y.y. ortalarından itibaren özel bir anlam kazanmıştır.

Batı Avrupa ve Balkanlar'da Katolik kilisesi tarafından organize edilen ve Katolik Kilisesi inancının dışında ortaya çıkan yeni anlayış ve inançlara karşı uygulamaya konulan önceleri vaftiz edilmiş Hıristiyanların kilise öğretisine başkaldıranları yargılamakla sınırlıydı. Daha sonra şeytana tapma, zina, cadılık, bilim adamları, Yahudiler veya Hıristiyanlaşmış Yahudiler (Konvertolar) ve kısmen de Müslümanlar veya Hıristiyanlaşmış Müslümanlar (Moriskolar) bu kapsama alan bir yargılama ve cezalandırma işlevini yürütmüştür. Bu süreç ona Katolik Kilise Mahkemeleri-

yukan, (Ankara: Dost Yayınevi, 1995) ss.51-53.

01. İlhan Bardakçı, "Örnekleri Usulleri ve Tarihi ile Kiyamete Kadar İşlenecek Suç: İşkence", *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, (Ekim 1996), s. 23.

ne ve adli kurumları adına özel bir statü kazandırmıştır.⁰² Kilise, yönetim ve denetiminde bulundurduğu bu adli ve dinî mahkemelerle yani Engizisyonla nasıl bir ilişki içinde olup faaliyet yapmıştır? Bu dinî ve adli kurumlardaki işkence mantığına nasıl gelindiğine bakalım.

2-Engizisyonun kurumunda işkencenin gerekliliği düşüncesi:

Hıristiyanlık, 313 Milan Fermanı'yla birlikte Roma İmparatorluğunda resmî olarak din statüsüne kavuşmuştur. Böylece o güne kadar kendilerine reva görülen şiddet ve işkenceden de kurtulmuşlardır. Bu statü değişikliği birçok konumun da değişmesine sebep olmuştur. Yani soruşturulan bir konumdan soruşturan statüye geçmiş oldular. Bu geçişi biraz açmak gerekirse, Hıristiyanlık maziye çok çabuk unutmıştır.

Geçmişte inancından dolayı kendine reva görülen şiddet ve işkenceleri artık ötekine göstermeye başlamışlardır. Yani Hıristiyan inanç ve değerlerine ilişkin resmî öğretileri benimsemeyen ve heretik ilan edilen çeşitli inanç mensuplarına karşı soruşturma ve kovuşturmalar başlatılmıştır. Kilise bunu Tanrı adına yaparken siyasal iktidarın gücünü de yanına alarak yapıyordu. Çünkü Hıristiyanlık devlet dini haline gelerek

02. Albert M. Besnard, *Katolik Mezhebi*, çev. Mehmet Aydın, *Din Fenomeni*, (Konya: Tekin Kitabevi, 1993), s. 175; R. Finucane, "Inquisition, The" *The Encyclopedia Of Religion*, Editör: Mircea Eliade, (New-York: 1987), VII. s.251; Mehmet Esgin, *Hıristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri*, (Basılmamış Doktora Tezi, Konya: 1998), ss. 57-58; Kürşat Demirci, "Avrupa: Hıristiyanlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: 1991), XI, s.238; Guy Testas, Jean Testas, *Orta Çağ Hıristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon*, çev. Ali Erbaş, (İstanbul: İnsan yay., 2003), ss.13-15

siyasallaşmıştı. Hıristiyan inanç ve geleneğine yapılanlar siyasal otoriteye yapılmış olarak değerlendiriliyordu.⁰¹ Böylece devlete karşı suç işlemiş sayılıp çeşitli cezalara çarptırılıyorlardı. Peki, Hıristiyanlık bu sürece nasıl gelmişti? Şiddet ve işkenceyi nasıl meşrulaştırdığını görelim.

A-İşkence ve şiddetin kutsal metinlerle meşrulaştırılması: İnananlarınca “sevgi ve barış dini” olarak tanımlanan bir inanç sistemi, bu söyleminden nasıl uzaklaştı? Çünkü sevgi imajıyla insanlara iman davasını ulaştırmaya çalışan Hıristiyanlığın Kutsal kitabındaki: “Ama beni dinleyen sizlere şunu söylüyorum: düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın, size lanet edenler için iyilik dileyin, size hakaret edenler için dua edin. Bir yanağınıza tokat atana öbür yanağınıza da çevirin. Abanızı alandan mintanınızı da esirgemeyin. Sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin. İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Eğer yalnız sizi sevenleri severseniz, bu size ne övgü kazandırır? Günahkârlar bile kendilerini sevenleri sever. Size iyilik yapanlara iyilik yaparsanız, bu size ne övgü kazandırır? Günahkârlar bile verdikleri kadarını geri almak koşuluyla günahkârlara ödünç verirler. Ama siz düşmanlarınızı sevin, iyilik yapın, hiçbir karşılık beklemeden ödünç verin. Alacağınız ödül büyük olacak, en yüce Olan’ın oğulları olacaksınız. Çünkü O, nankör ve kötü kişilere karşı iyi yüreklidir. Babanız merhametli olduğu gibi,

01. Şinasi Gündüz, *Küresel Sorunlar ve Din*, (Ankara: Ankara Okulu Yay., 2005) s. 42

siz de merhametli olun”⁰² “Göze göz, dişe diş’ denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınıza da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyen abanızı da verin. Sizi bin adım yol yürümeye zorlayanla iki bin adım yürüyün. Sizden bir şey dileyene verin, sizden ödünç isteyeniyi geri çevirmeyin. Komşunu sev, düşmanından nefret et’ denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin. Öyle ki, göklerde olan Babanızın oğulları olasınız. Çünkü O, güneşini hem kötülerin hem de iyilerin üzerine doğdurur. Yağmurunu da hem doğruların hem de eğrilerin üzerine yağdırır. Eğer yalnız sizi sevenleri severseniz, ne ödülünüz olur? Vergi görevlileri de öyle yapmıyor mu? Yalnız kardeşlerinize selam verirsiniz, fazladan ne yapmış olursunuz? Putperestler de öyle yapmıyor mu? Bu nedenle, göksel Babanız yetkin olduğu gibi, siz de yetkin olun”⁰³ referanslarıyla yola çıkanlar hatta mutluluğu sevgide bulup “Bana olan bağlılığınızdan ötürü insanlar size sövüp zulmettikleri, yalan yere size karşı her türlü kötü sözü söyledikleri zaman ne mutlu size! Sevinin, sevinçle coşun! Çünkü göklerdeki ödülünüz büyüktür. Sizden önce yaşamış olan peygamberlere de böyle zulmettiler”⁰⁴ şeklindeki sevgi ve hoşgörü, Hıristiyanlık tarihine damgasını vuran bu şiddet politikalarının, kiliselerince ve konsüllerce uygulanarak nasıl meşrulaştırılmıştı. Bu söy-

02. Luka, VI:29-36.

03. Matta, V:38-48.

04. Matta, V:11-12.

lemlere baktığımızda Hıristiyanlıktaki “sevgi ve barış dini” olduğu ya da Hz. İsa’ya atfedilen “*düşmanımı bile sev*” ilkesi mesnetsiz söylemiydi. Hâlbuki öteki dinsel geleneklere karşı Hıristiyanlığın en önemli iddialarından birisi “sevgi” ilkesine yaptığı vurgu idi. Sevgi, bağışlama ve hoşgörü, yalnızca Tanrı düşüncesiyle ilgili olarak değil, gerek İncillerde gerekse Yeni Ahit metinlerinde çeşitli konular bağlamında da işlenen kavramlar olarak karşımıza çıkar.

Yeni Ahit’e göre gerek Tanrı ile insanlık arasındaki ilişkilerde gerekse insanlar arası ilişkilerde esas olan sevgi ilkesidir. Bu bağlamda Yuhanna İncilinde; Tanrı insanlığa olan sevgisi nedeniyle Oğlunu (Hz. İsa Mesih’i) insanlığa göndermiştir.⁰¹ Oğul, insanların günahlarının bağışlanması uğruna kurban olarak sunulmuş, onların günahları için çarmıha gerilerek canını vermiştir.⁰² Benzer şekilde, insanlar arası ilişkilerde de önemli olan sevgidir. İncillere göre Hz. İsa, kendisine ilâhî yasada en önemli emrin ne olduğunu soranlara, Tanrıyı yürekten sevmenin birinci, komşunu kendin gibi sevmenin ise ikinci sırada önemli olduğunu ve bunlardan daha büyük emir olmadığını söyler.⁰³

Yuhanna İnciline göre Hz. İsa, kendisine inananlara yeni bir emir vermekte ve “*birbirinizi sevin, sizi sevdiğim gibi siz de birbirinizi sevin*” demektedir.⁰⁴ Hz. İsa’ya göre sevgi yalnızca komşuya ya da dost ve arkadaşlara yönelik olmamalıdır; kişi düşma-

01. Yuhanna, III:16-17.

02. Romalılar, III:25.

03. Markus, XII:28-31.

04. Yuhanna, XIII:34; XV:12,17.

nını, hatta kendisine zulmedenleri bile sevmeli, onlardan nefret etmemelidir.⁰⁵ Yine Hz. İsa, başkalarına karşı hoşgörürlü olmayı önermekte ve başkalarının suçlarını bağışlayıcı olduğu ölçüde Tanrının da insanın suçlarını affedici olacağını vurgulamaktadır.⁰⁶ Bundan başka Hz. İsa, başkalarına karşı yargılayıcı ve kusur arayıcı olmamayı, kişinin kendisine karşı nasıl davranılmasını istiyorsa diğerlerine de öyle davranmayı prensip edinmesini istemektedir.⁰⁷

Ayrıca Hz. İsa, hoşgörürlü olmanın sınırlarını o kadar genişletmektedir ki inananlarına şunu tavsiye etmektedir: “*Kötüye karşı direnmeyin; sağ yanağınızıza bir tokat atana öbürünü de çevirin; size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyene abanızı da verin; sizi bin adım yol yürümeye zorlayanla iki bin adım yürüyün*” demektedir.⁰⁸ Yine Hz. İsa, kendisine karşı yapılan kötülüğe karşı koymaya yeltenmediği gibi, kendisini tutuklamaya gelenlere karşı kılıç çeken havarisini de kılıcını yerine koymasını doğrultusunda uyarmaktadır.⁰⁹

Hz. İsa’yla ilgili İncillerde yer alan bu anlatılar, geçmişte ve günümüzde pasifizmi temel bir yaşam tarzı edinen kimi Hıristiyan gruplar için referans olmuştur. Son olarak İncillerde Hz. İsa, barışı ve barış yanlılarını övüp kutsumaktadır.¹⁰ Bütün bu olumlu söylemlerinden sonra durum tam tersine dönecektir.¹¹

05. Matta, V:44-46.

06. Matta, VI:14-15; Markus, XI:25-26.

07. Matta, VII:1-5,12.

08. Matta, V:39-41.

09. Bkz. Matta. XXVI:50-52; Yuhanna, XVIII:10-11.

10. Matta, V:9.

11. Bkz. Şinasi “Gündüz, Din ve Şiddet” (*Dinin Dünya Barışına Katkısı 2005 yılı Kutlu*

Bununla ilgili söylemlerin kaynağı yine Kitab-ı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit metinleri) incelendiğinde her zaman sevgi, barış ve hoşgörü ilkesinin ön plana çıkarılmadığı, yer yer *ötekilere* karşı şiddet, nefret ve öfke içeren pasajların ve tanımlamaların bulunduğu da dikkati çeker. Örneğin, İncillere göre Hz. İsa, geliş gayesiyle ilgili olarak şöyle der: “*Üzerlerine kral olmamı istemeyen bu düşmanlarıma gelince, onları buraya getirin ve gözümün önünde kılıçtan geçirin*” demektedir.⁰¹

Yine Hz. İsa, tutuklanması öncesi tutuklanacağına ve daha sonra olacak olaylara ilişkin öğrencilerine bazı imalarda bulduktan sonra, onlara şöyle der: *O da onlara, «Şimdi ise kesesi olan onu yanına alsın, torbası olan da onu alsın» dedi. «Kılıcı olmayan, abasını satıp bir kılıç alsın. Size şunu söyleyeyim, yazılmış olan şu sözün bende yerine gelmesi gerekiyor: ‘O, suçlularla bir sayıldı.’ Gerçekten de benimle ilgili yazılmış olanlar yerine gelmektedir.» «Rab, işte burada iki kılıç var» dediler. O da onlara, «Yeter!» dedi.⁰² Kimi İncil metinlerinde talebelerinin kılıç kullanmalarını hoş karşılamayan ve “kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecekler” diyen Hz. İsa’nın, bu ifadelerinde talebelerine, gerekiyorsa abalarını bile satıp kılıç almalarını önermesi, İncil yazarlarının Hz. İsa anlayışları konusundaki farklı tutumlara örnek olması açısından ilginçtir.*

Yukarıda değindiğimiz gibi, İncillerde geçen bazı ifadelerde Hz. İsa adeta mutlak pasifizmi savunan ve yaşamında

Doğum Sem. Tebliği, s150.

01. Luka, XIX:27.

02. Luka, XXII:36-38.

bunu uygulayıp takipçilerine bunu öneren bir şahsiyet olarak anlatılır. Oysa Hz. İsa’nın yaşamıyla ilgili tarihsel anlatılara bakıldığında, Hz. İsa’nın hiç de öyle pasif karakterli ve bir yanağına tokat atıldığında diğerini de çeviren bir kişi olmadığı anlaşılmaktadır. Öyle ki o, sık sık muhaliflerini yerici, aşağılayıcı ifadeler kullanmaktan çekinmemekte ve zaman zaman onlara karşı şu ya da bu şekilde şiddet içeren tavır ve davranışlarda bulunmaktadır.

Örneğin Hz. İsa, yaşamı esnasında kendisine yönelik en şiddetli muhalefet sergileyen Yahudi din adamları ve elitleri grubuna (en başta da Ferisilere) sık sık “*sizi engerekler soyu*”, “*yılanlar*”, “*ikiyüzlüler*”, “*kör kılavuzlar*”, “*budalalar*” gibi yakıştırmalarla hitap eder.⁰³ Yine Hz. İsa, meşhur tapınağa giriş hikâyesinde, tapınağı asıl konumu dışında kullanmaya çalışanlara karşı son derece radikal, bir tutum alır; burayı adeta bir ticarethane haline getiren satıcı ve alıcıları kırbaçla tapınaktan kovar, sarrafların masalarını devirir, paralarını yerlere saçar, kuş satıcılarının sehpalarını altüst eder, yük taşıyan hiç kimse- nin tapınağa geçişine izin vermez. Hz. İsa, tapınağın adeta bir “haydut inine” döndürüldüğünü vurgular.⁰⁴

Ayrıca, eldeki İnciller, bir yandan sevgi, merhamet, bağışlama ve hoşgörüden bahseden Hz. İsa’nın, diğer taraftan muhalifleriyle ilgili olarak zaman zaman “*cehennem azabından*”, “*ateş- ten*” ve “*lanetten*” bahsettiğini rivayet

03. Bkz.Matta, XII:34;XXIII:13-33.

04. Bkz. Markus, XI:15-17; Matta, XXI:12-17; Luka, XIX:45-46; Yuhanna, II:14-15.

etmektedir.⁰¹ Hatta Hz. İsa, meşhur “*incir ağacını lanetlemesi*” kıssasına göre, incir yeme ümidiyle yaklaştığı ağaçta yiyecek meyve bulamayınca (ki İncil yazarları, o sırada incir mevsimi olmadığını vurgularlar, bu durumda ağaçta incir bulunmaması gayet doğaldır) ağacı bile lanetlemekten kaçınmaktadır. İncillerde, bu lanetlemenin ertesi günü ağacın kökten kuruduğu anlatılır.⁰²

Yiyecek meyve bulamadığı için öfkelenip, bir ağacı bile lanetleyerek kurumasına neden olan öfkeli ve kompleksli bir figürün, “*düşmanlarınızı bile sevin*” deyip herkese yönelik bağışlama ve hoşgöründen bahsetmesi ne kadar tutarlı olabilir? Ya da sevgi, bağışlama ve hoşgörüyü sürekli vurgu yapan bir şahsiyet, nasıl, bir ağaca bile lanetler yağdıran bir ruh yapısı taşıyabilir? Hz. İsa’ya atfedilen ve karşıt tutumlar içeren bu olayların, gerçekte tarihsel Hz. İsa’yla bir ilgisi olabilir mi? Dolayısıyla Hz. İsa’ya ilişkin bu deyiş ve hikâyelerde, hem Hz. İsa’nın şahsı ve kimliği ile ilgili erken dönem Hıristiyan cemaatin anlayışını hem de muhaliflere ya da öteki statüsündeki insanlara yönelik tavır ve davranışlara ilişkin bu cemaatin yaklaşımlarını (varsa farklı durumlara göre farklı davranış biçimlerini meşrulaştıran, böylelikle şartlara göre bazen pasifist ve hoşgörülü bazen radikal ve saldırgan olabilen tavırlarını) görmek mümkündür.

Hz. İsa’ya atfedilen rivayetlerde olduğu gibi, her ne kadar sevgi, hoşgörü, şefkat ve bağışlamadan bahsetse

01. Bkn. Matta, XXIII:33, XXV:41, 46.

02. Markus, XI:12-21; Matta, XXI:19.

de Pavlus’un da mektuplarında zaman zaman muhaliflerine karşı hakaret ve yergi dolu sözlerine ve şiddet çağırışları ifadelerine rastlanmaktadır. Örneğin o, bir mektubunda, kendisini izleyenlere, kimseye “*lanet etmemelerini*” öğütlerken,⁰³ bir diğer yerde (kendisinin öğretileri dışında bir öğretiyi savunanları kastederek) “*gökten bir melek bile size bildirdiğimiz müjdeye ters düşen bir müjde bildirirse, lanet olsun ona; daha önce söylediğimizi şimdi yine söylüyorum, bir kimse size kabul ettiğinize ters düşen bir müjde bildirirse ona lanet olsun*” demektedir.⁰⁴ Yine Pavlus, dedikoducu, yerici, küstah, kibirli v.b. şekilde nitelediği kimseler için “*Tanrının gazabından*” bahsetmekte, “*bunların ölümü hak ettiklerine dair Tanrı buyruğunun*” bulunduğunu vurgulamaktadır.⁰⁵ “Gazapla cezalandıran Tanrı” ve Tanrının gazabı” ifadeleri, Pavlus mektuplarında “*seven Tanrı*” motifleriyle yan yana yer almaktadır.⁰⁶

Ayrıca o, sünnet olmanın gerekli olup olmadığı konusundaki tartışmada kendisinden farklı düşünenleri kastederek “*köpekler*”, “*sünnet bağınazları*” ve “*ikiyüzlüler*” ifadelerini kullanmakta, muhaliflerine yönelik “*bu asi, boşboğaz aldatıcı kişilerin ağızını kapamak gerektiğinden*” ve bunların “*iğrenç kişiler*” olduklarının söz etmektedir.⁰⁷ Bundan başka o, “*akıl karıştıran kim olursa olsun cezasını çekeceği*” tehdidinde

03. Romalılar, XII:14-15.

04. Galatyahlar, 1:8-9.

05. Romalılar, 1:18-32.

06. bkz. Romalılar, III:5, XII:19, XII:4.

07. bkz. Titus’a Mektup, 1:10-12, 16; Filipililer, III:2.

bulunmaktadır.⁰¹Pavlus'un, Yahudileri, Hz. İsa ve Peygamberlerin katili olmakla suçlayan ifadelerinde, antisemitizme temel teşkil eden bazı yaklaşımlar görmek de mümkündür.⁰²

Pavlus'un Romalılara mektubunda, Hıristiyan teolojisindeki egemenlik anlayışına temel olan ve otoriteden kaynaklanan şiddeti meşrulaştırmada son derece önemli bir rol oynayan bir ifadesi oldukça dikkat çekicidir. Pavlus şöyle der: "*Herkes, altında bulunduğu yönetime boyun eğsin. Çünkü Tanrıdan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle, yönetime karşı direnen, Tanrının düzenlediğine karşı gelmiş olur. Karşı gelenler yargılanırlar. ... Çünkü yönetim senin iyiliğin için Tanrının hizmetindedir. Ama kötü olanı yaparsan kork! Yönetim, kılıcı boş yere taşımıyor; kötülük yapanın üzerine Tanrının gazabını salacak olan öç alıcı olarak Tanrının hizmetindedir. Bunun için yalnız Tanrının gazabı nedeniyle değil, vicdan nedeniyle de yönetime boyun eğmen gerek*".⁰³Ayrıca öldürme ve işkence gibi mesajlar içeren "*Eğer bir kimse bana gelmezse, budanmış baş çubukları gibi dışarı atılır ve kurur; sonra bir araya yığılır ve ateşe atılır; yanar*"⁰⁴ "*Eğer herhangi bir kimse gelir, Hz. İsa'nın öğretisini kabul etmezse onu evinize hiç almayınız, ona selâm vermeyiniz.*" Çünkü ona selâm veren onun kötü işlerine

01. Galatyahlar, V:10.

02. bkz. I. Selanıklılar, II:14-15.

03. Romalılar, XIII:1-5;Şinasi Gündüz, *Küresel Sorunlar ve Din*, (Ankara: Ankara Okulu Yay., 2005), ss.48-53

04. Yuhanna, XV: 6.

hissedar olur"⁰⁵ "*Her hangi bir adamın bozulup yoldan çıktığını ve günah işleyerek kendi kendini mahkûm ettiğini bilmek suretiyle birinci ve ikinci uyarıdan sonra sapkınla ilişkiyi kes*"⁰⁶

Kitab-ı Mukaddes'teki bu mesajlar asırlar sonra engizitörlerin kendileri için sapkınları yargılamada her yolun mubah olduğu noktasında yorumlanmasına sebep olup sapkına suçunu itirafta her yolun denenmesini mubah görecektir. Buna delil olarak Allah'ın, Hz. Âdem ile Havva'nın cennette yasak meyveyi yemelerinin cezası olarak cennetten kovulmalarına çok garip bir şekilde yorum getirmişlerdir. Buna göre engizitörler, Tanrı adına yargılama yaptıkları için Tanrı gibi hareket edebileceklerini iddia etmişlerdi. Burada, Tanrı'nın ilk engizitör olduğu ve Hz. Âdem ile Havva'yı şahit dahi çağırmadan gizlice yargılayıp cezalandırdığını İspanya engizitörlerden Paroma dile getirerek kendilerince yaptıklarına ilahî bir dayanak bulmuş oluyorlardı.⁰⁷

Böylece engizitörler, Tanrı adına hareket ettiği için kendilerine her yolu meşru görürler. Ayrıca sapkınlıkta inat eden sapkınların işkence yapılmasında ve ceza verilmesinde Aziz Jerome şöyle der: "*Bütün bir kitlenin bozulmasından kaçınmak için kangren olmuş organ nasıl vücudun selâmeti için alıp koparılıyorsa toplumdaki sapkınları toplumdandan aforoz demiriyle alıp koparmak*

05. Yuhannanın, II. Mektubu:10-11.

06. Titus, III: 10.

07. H. Charles Lea, *Histoire de L'Inquisition, AuMoyen-Age*, (Paris, 1900-1901), I, s. 406-407; ClementWood, *İspanya'da Engizisyon*, Çev. Ömer Rıza Doğrul,(İstanbul: Koşkun Basımevi, 1938), s.6;Rafael Sabatini, *Torquemada et L'Inquisition Espagnole*,(Paris: 1937), s. 11.

lâzım".⁰¹

XI. yy. sonlarına doğru II. Urbain bir fermanında: "Katolik kilisesini savunmada sapkınları aforoz edip yakan kişileri katil olarak telâkki etmiyoruz" demektedir.⁰² Tabii bunu İncil'in "ateşe atılır ve yanar"⁰³ mesajından ilham almaktadır. Bu konu, St. Tohmas Aquin tarafından 1274 yılında şöyle formüle edilir: "Sapkınlık öyle bir günahdır ki bu günahın cezası, sapkını sadece aforoz etmekle kiliseden dışlamak değil aynı zamanda ölümlü dünyadan dışlamaktır. Eğer sapkın hatasında ısrar ederse, onun imanından umudunu kesen kilise, aforoz hükmüyle kendi içinden atarak başka insanların imanına zarar vermesinden kurtarır. Kilise ölüm cezasının uygulanmasını laik makamlara bırakmaktadır."⁰⁴ İşte Aziz Gregoire Le Grand'ın "Ecclesiaabharret'asanguine" formülü bunu destekleyerek şunları itiraf ediyordu: "Kilise mensupları kan dökmeden geri dursunlar, bunu laik otoriteler yapsın".⁰⁵

Sapkınların tekrar, XI. y.y.da ortaya çıkması Roma Ceza hukukunun yeniden doğmasına neden oluyordu. Çünkü Roma hukukundaki "Tanrıya karşı

hainlik" tekrar yorumlanarak sapkın-lara karşı uygulamaya sokulmuştur.⁰⁶ Bu sefer başka bir yüzüyle ortaya çıkı-yordu. Çünkü aynı kanunlar, Hıristi-yanlığın başlangıcında Hıristiyanlara uygulanmıştı. Ne garip ki XI. y.y.dan itibaren sapkınların ortaya çıkmasıyla kilise hukukçuları (kanunist) ve Roma hukukçuları (romanist) kilisede sulhu ve birliği savunmak ayrıca sapkınları yok etmek için bu kanunları meşru sayı-yorlardı. Bir zamanlar kendilerinin yok edilmesi için reva görülen işkenceleri artık başkaları için reva görüyorlardı.⁰⁷ Hâlbuki kilise asırlar boyunca, laik mahkemelerin kabul edip uyguladığı iş-kenceye düşman kesilmişti.

IX. yüzyılda bir Bulgar danışma heyetine cevap veren Papa I. Nicolos: "bu soruşturma aracını (işkenceyi) ne beşerî ne de ilâhî kanunlar asla kabul etmediğini beyan etmiştir; zira itirafın kendiliğinden olması gerekir" oldu-ğunu savunuyordu.⁰⁸ XII. yy'da kilise kanunlarının bir araya getirilmesi olan *Decret de Gratien* aynı usulü kullanarak suç itirafının işkenceyle söyletme (extorque) değil kendiliğinden söylen-mesi (spontere) gerekir demiştir. XIII. yy.'da Roma hukukunun gelişmesi laik hukuk mekanizmasında işkencenin ye-niden tesis edilmesine neden olmuştur.

01. HenriMaisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée/Novalis:1989),s.18;Betül Çotuksöken, *Ortaçağ Yazıları*, (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 1993), ss. 69-72.

02. HenriMaisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée/Novalis:1989),s. 18.

03. Yuhanna: XV, 6.

04. H. Charles Lea, *Histoire de L'Inquisition*, (Paris, 1900-1901), I, VII; Jean Imbert, *Ölüm Cezası*, Çev. Beyhan Kayıhan, (İstanbul: 1989), s. 28.

05. Henri Maisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée/Novalis:1989), s.18; J. Imbert, *Ölüm Cezası*, çev. Beyhan Kayıhan, (İstanbul: 1989) ,1, ss. 24-25; Altay Ünaltay, *Doğu'da ve Batı'da Din-Devlet İlişkisi*, (İstanbul: Endülüs Yayınları, 1990) s.34.

06. Bkz. George Ryley Scott, *İşkencenin Tarihi*, çev. Hamide Koyukan, (Ankara: Dost Yay., 1995), s.70.

07. H. Maisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée/Novalis: 1989),s. 18-19; J. Imbert, *Ölüm Cezası*, çev. Beyhan Kayıhan, (İstanbul: 1989) ,ss. 24-26; Ferhan Ercan, *İşkencenin Nedenleri ve Kaynakları*, (İstanbul: Yalçın Ofset, 1993), s. 18; İlhan Bardakçı, "İşkence" (*Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, Ekim, 1996),ss. 24-25.

08. Jean Guiraud, *L'InquisitionMedievale*, (Paris:1928) s.106.

1228 tarihli Veron Yasası'nda ve 1231 Sicilya Anayasalarında işkence işlemi görülmüştür. Engizisyon bunu uyarladı, zira işkence 1243 yılında Doğu Fransa'nın güneyinde Engizisyon mahkemesi tarafından uygulanmıştır. Bu yıllarda Arnaud Bordeler de Lauzerte isimli birine Sehba işkencesi (chevalet) ile işkence yapılır. Fakat sapkından itiraf alınamamıştır.⁰¹

Bütün bu işkence yapılmasını savunulara karşı uzun süre kilise, işkenceye karşı çıkmıştır. Bu itiraza karşı Liege Wazon (1048) piskoposu tarafından XI. yy. ortalarına doğru Chalons'lu meslektaşına yazdığı şu mektup önemlidir: "Rabbimiz, günahkârın, sapkının ölümünü istemiyor, işkence, ateşle yakma yeter artık bitsin. Şeytanın tuzakına yakalanmamaları için mağfiret sahibi yaratıcımızın yaşamına izin verdiği kişileri dünyevî cezalarla mahkûm etme. Bugün sapkın olanlar belki yarın hidayete ererler ve cennette en yüksek makama çıkarlar, Pavlus Hıristiyanlara işkence etmesiyle hidayete ermedi mi? Piskoposlar Tanrı'nın sevgili kullarıdır. Fakat insanlara eziyet verme yetkisine değil onlara dinî hayatı yaşatma yetkisine sahiptirler"⁰² Bu ses, feryat, Engizisyona tolerans esintisini getiriyordu. Ama bu esintiler katılığı, yenemiyordu. Yine bütün bu işkenceye karşı çıkışlara rağmen Papa IV. Innocent, 15 Mayıs 1252 tarihli "Ad extirpanda" isimli fer-

01. Jean Guiraud, *L'Inquisition Medievale*, (Paris:1928), ss.106-107; Henri Maisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée / Novalis:1989), s.18; Edward Peters, *Inquisition*, (Berkeley And Los Angeles: 1989), ss. 61-63.

02. Charles Lea, *Histoire de L'Inquisition*, (Paris, 1900-1901), I, s. VIII.

manında işkencenin Engizisyon mahkemesi tarafından kullanımı, durumu ve şartlarını açıkça belirterek işkenceye izin vermiştir.⁰³

Bunu takiben 30 Kasım 1259 tarihinde IV. Alexandre hâfelinin bu kararını onayladı ve V.Clement bir kaç yıl sonra aynı şeyi yaptı. Fakat şöyle bir kısıtlamaya gidildi: Sakat bırakmama (citramembridiminutionem) ve ölüm tehlikesi (mortispericulum)'inden kaçınılacaktı. Fakat bu sadece kilise kanunlarının (canonique) intizamsızlık risklerini bertaraf etmek için bir formüldü.⁰⁴ Böylece, sapkının sorgulanmasından suçunu itiraf için zorlama ve işkence resmen kabul edilip hukukî dayanaklarıyla kendilerine has savunularıyla meşrulaşmış oldu.

Burada hemen şunu da belirtelim. İşkencenin de bir uygulama yaş haddi vardı. Bu zaman zaman değiştiği gibi bölgeler arasında farklılıklar arz ediyordu. Kadınlarda dokuz buçuk, erkeklerde onbuçuk yaş taban olarak kabul edilmiştir. Ama daha çok ondört yaş genel olarak kabul görür. Gerektiğinde çocuk olanların vasi tayin etmesiy-

03. A.H.Verrill, *L'Inquisition*, (Paris:1932), s.117; Jean Guiraud, *L'Inquisition Medievale*, (Paris:1928) s.107; Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris:1974),s.38-39; Henri Maisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée/Novalis: 1989), s. 49-50; Altay Ünaltay, *Doğu'da ve Batı'da Din-Devlet İlişkisi*, (Endülüs Yayınları, İstanbul: 1990), s.9; Kürşat Demirci "Engizisyon", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: 1994), XI, s. 239.

04. Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris:1974),s.39; İlhan Bardakçı, "İşkence", (*Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, Ekim: 1996) s.23; Ferhan Ercan, *İşkencenin Nedenleri*, (İstanbul: Yalçın Ofset, 1993) s.18; Dictionary of the Middle Ages, VI, 485.

le de bu iş halledilmiştir.⁰¹ Ama çoğu zaman engizitörün inisiyatifinde çocuklara, yaşlılara ve hamile kalanlara, din adamlarına ve asillere bu işkence uygulanmıyordu.⁰² Ama ölümlerin dahi yargılandığı, kemiklerinin çıkarılıp cezalandırıldığı⁰³ ortamda bunlar yani çocukların yaşlıların, hamilelerin muafiyeti biraz akla uzak düşmektedir.

Hıristiyanlık, meşru zeminini oluşturduğu şiddet ve işkenceyi; hangi yolla uygulanacağını düşünüp buna paralel olarak uzun bir süreç sonucu Engizisyon kurumları teşekkül etmişlerdir. Buna bağlı olarak İlk Engizisyon 1233'de Toulouse'de kurulmuştu. Beş yıl sonra Aragon'da bir diğer mahkeme açıldı. Hareket hızla yayıldı. Almanya'da, Hollanda'da, İspanya'da, Portekiz'de Fransa'da kurulan mahkemeler her türlü sapkınlığa karşı büyük bir performansla mücadele vermişlerdir. Ayrıca sapkınlıkla suçladıkları insanların mallarına el koyarak (müsadere) Engizisyon kurumunun mali finansmanı sağlamış oluyorlardı.⁰⁴ Bu durumda kilise mali kaynak sağlarken halk arasında büyük bir korku meydana getirmişti.

Diğer taraftan halka büyük kor-

01. H. Charles Lea, *Histoire De L'Inquisition Au Moyen-Age*, (Paris: 1900-1901), I, 403.

02. Henri Maisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée-Notvalis: 1989), ss. 49-50

03. Guy Testas, Jean Testas, *Orta Çağ Hıristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon*, çev. Ali Erbaş, (İnsan yay. İstanbul:2003), s.45

04. Henri Charles Lea, *Histoire De L'inquisition Au Moyen-Age*, (Paris: 1900-1901), I, ss.325-327; Jacqueline Martin Bagnaudez, *L'Inquisition*, (Miythes Et Réalités, Paris:1992), s.21; George Ryley Scott, *İşkencenin Tarihi*, Çev. Hamide Koyukan, (Ankara: Dost Kitabevi, 2001) s.82.

ku salan mahkemelerin ortamıydı. Bu mahkemelerden örnek verecek olursak, Portekiz Engizisyon binası dört mahkemeyi kapsıyordu. Bunların her biri yaklaşık olarak yüzelli metre kareden oluşmaktaydı. Engizitörlerin her birine ait geniş odalardan oluşan daireleri vardı. Bu dairelerin önünde ceza infazlarının uygulanmasında çok büyük avlular; bu avlularda kraliyet ailelerine, mahkeme üyelerine ve diğer protokole ait localar mevcuttu. Buna karşın sapkınların konduğu hücreler tam tersi korkunç ve ürkütücü bir usuldeydi. Yer altında karanlık, nemli ve daracık üçyüze yakın odalar vardı. İçlerinde yatak olduğu belli olmayan bir sergi, çok kötü durumda bir tuvalet, el yıkamaya bir leğen, bir maşrapa, bir lamba ve bir tabaktan müteşekkil idi. Tutuklulara verilen yemekler oldukça kötüydü.

Kendi aralarında sohbetleri ve görüntü yapmaları yasak olup, yapanlara cezalar uygulanıyordu. İşkencecilerin görünümü olağan dışı ve ürkütücü idi. Baştan aşağı siyah giysiler giyerler, yalnızca gözlerini açıkta bırakan kukule-talar takarlar ve en şeytani görüntüyü sergilerlerdi.⁰⁵ Güneşin dahi sızmadığı bu işkence odalarında uzun süre kalmış insanların bu yargı ortamına gelişleri, suçlarını itiraf ettirmek için nasıl bir şiddet ve işkence uyguluyordu.

3- İşkencenin nedenleri

İşkence, insan potansiyelinde olan bir duygudur. Bu duygu intikam hır-sının hazır, etkili, tatmin edici ve kaba

05. G. R.Scott, *İşkencenin Tarihi*, Çev. Hamide Koyukan, (Ankara: Dost Kitabevi, 2001), s.82; Robert Muchembled, *İşkenceler Zamanı*, çev. Ali Berktaş, (İstanbul: Tüm Zamanlar Yay., trz), ss.162-165.

bir aracıdır. Topluma karşı işlenmiş bir suç veya soyut ilkelerin çiğnenmesi karşısında devletin adaleti sağlamak için başvurduğu bir yol olduğu kadar (günümüzde ceza aracı olmaktan çıkıp yasaklanmıştır), haksızlığa uğradığını, kendisine ya da ailesine saldırıda bulunulduğunu düşünen bireyde gelişen ceza verme duygusuyla bağlıdır. Bu duygusuna ulaşmak isteyen kurum veya bireyler intikam hırsı, iktidarın gereği ve nefret psikolojisi altında şu amaçlar için işkenceye başvurmaktadır.

a-Bilgi Almak Amacıyla: Suç veya sanıkla ilgili her türlü bilgi ve haber bu kavrama dahildir. Örneğin, suç delillerini tespit etmek, suçun hazırlıklarını öğrenmek, suçun işleniş nedenini öğrenmek, sanığın nerede olduğunu veya nerede gizlendiğini öğrenmek, suçluyu tespit etmek veya yakalamak, suç hakkında bilgi edinmek ve benzeri nedenler, bilgi alma gayesine yöneliktir.

b-Suçu itiraf ettirmek amacıyla: İşkence için kabul edilen sebeplerin önemli olanlarından biri şüphesiz, suç ortaya çıkarmak ve gerçeği belirlemek maksadıyla kişiye ıstırap çektilmektedir.

c-Cezalandırmak amacıyla: Bir kimisenin işlemiş olması ihtimal dâhilinde olan suçların ortaya çıkarılması düşüncesi ile birlikte işkencenin bizatihi cezalandırma aracı olarak görülmesi şeklinde de olabilir.

d-Suç ortağını ortaya çıkarmak amacıyla: Aslında işkencenin, gerçeğin keşfi için bir vasıta olamayacağı belli ve kesin iken, bununla bir de suç ortaklarını ortaya çıkarmak hiç mümkün olmaz. Çünkü ortakları bulmak da suç delillerini ortaya çıkarmak demek olacağından,

dan, işkence altında verilecek bilgilerin sağlıklı ve gerçekleri ortaya koyucu bir özelliğinin olacağı kabul edilemez bir durumdur. Üstelik ağır ıstırap altında kendini itham edebilen bir kimse, başkalarını daha kolay itham edebilir ve cezadan kurtulmak için suçu başkalarına rahatlıkla atabilir.

e-Gözdağı vererek itaate zorlamak amacıyla: İşkenceye maruz kalan kimisenin, işkenceyi yapanlar tarafından gözü korkutulur ve böylece kendisinin kesin itaat etmesi sağlanır. Her türlü işkence vasıtasına başvurularak, muhatabın yapmayı planladığı eylemlerden vazgeçmesi veya yaptıklarını haber vermesi yoluna gidilir.

f-Tehdit etmek amacıyla: Tehdidin amacı, işkence edilen kimseyi veya üçüncü bir şahsı belli bir davranışta bulunmaya sevk etmek ve zorlamaktır. Keza maznunun serbest iradesi dışında ve serbest kaldığı zaman yapmayacağı veya söylemeyeceği bir şeyi yaptırmak yahut söyletmek, işkence edenin iradesi doğrultusunda hareket etmesini temin etmek, tehdidin gayesini teşkil eder.

g-Ayrımcılık yapmak amacıyla: İnsanlar arasında her türlü farklılık doğuracak tüm davranışlar ayrımcılıktır. İşkence eden kimseler din, mezhep, sınıf, ırk, bölge, millet, herhangi bir ideoloji, siyasi parti vs. gibi farklılıkları esas alarak sanığa ağır bir eziyette bulunuyorsa ayrımcılık yapmak suretiyle işkence ediyorlar demektir.⁰¹ Bu çeşit amaçlarla işkenceler yapıldığı görülmektedir.

4- İşkence tekniklerinin uygulanması:

Sorgulamada sanığın suçunu itiraf

01.Hakkı Aydın, "İslam ve Modern Hukukta İşkence," (İstanbul: Beyan Yay., 1997), ss.58-63

için zorlama ve işkencenin resmîyet ve meşruluk kazanmasının izahından sonra şimdi de insanın nefesini kesen şiddet ve işkencenin uygulanışını sergilemeye çalışacağız. Bu konuda, 1357'de Nicolai Eymerich Katalonya, Aragon, Valence ve Mayorka'nın genel engizitörü olarak görev yaptığı esnada kaleme aldığı "Directorium Inquisitorum" (Engizisyoncuların Kılavuzu) adlı eserinde işkenceye başvurma gerekliliğini altı noktada özetlemektedir. Bunlar:

a) Cevaplarında kararsızlık gösteren, bir öyle deyip bir tersini savunan suçluya işkence uygulanır. Bu durumda suçlunun gerçeği sakladığı, sorgulamalardan yıpranarak sözlerinin birbirini tutmadığı sonucu çıkarılır. Bir kere inkâr edip sonra itiraf ediyorsa ve bundan da ardından pişmanlık duyuyorsa "kararsız biri" olarak yorumlanmamalı, mahkûm edilmelidir.

b) Eğer ona karşı tanıklık eden tek bir kimse varsa mahkûma işkence edilir. Tek bir tanıklık yeterlidir. Her ne olursa olsun sivil bir yargılamada tek bir tanıklık aynı güce sahip olmayacaktır.

c) Kendisine karşı bir ya da birkaç önemli suç delil bulunmuşsa kişiye işkence edilmelidir. İhbar artı deliller yeterlidir. Papazlar için ihbar yeterlidir.

d) Hakkında inançsızlıkla ilgili tek bir delil sunulan, bundan başka şiddetli göstergeler bulunan kişiye işkence edilmelidir. Hatta hiç bir tanık olmasa bile göstergelere dayanarak işkence edilebilir.

e) Sapkının geçmişine dayalı bir tanığın ifadesi bulunuyorsa sapkına işkence edilmelidir.

f) Kendisine karşı yalnızca bir iftira,

tek bir tanık, tek bir gösterge bulunan kişiye işkence edilmez. Bütün bunların her biri tek başına, "işkenceyi haklı çıkarmaya yeterli değildir". Bu sebeple suçunu itiraf etmeyen sanığa engizitör suçunu itiraf için istediği cebir ve işkenceyi seçmekte serbesttir. Ama genelde hafif acı veren teknikten, daha çok acı veren metoda doğru bir sıra takip ediliyordu. Yani tadrîcî bir şekilde suçunu itiraf ederek işkence dozu ve tekniği artırılıyordu.

Hatta bazen buna gerek kalmadan kısa yoldan, sapkının da canının acımasına gerek kalmadan sapkına işkence odaları, işkence cihazları, aletleri, teknikleri nasıl uygulandığı ve sonuçlarının ne olabileceği gösterilip anlatılıyordu. Bu durumda sapkın işkenceye maruz kalmadan suçunu itiraf ediyor veya kabullenmek zorunda kalıyordu.⁰¹

Aksi takdirde, işkence seansları başlıyordu. Sapkın, uzun süre aç ve susuz bırakılıp, zincirlere vuruluyordu. Bu hal sorgulama sürdüğü müddetçe devam ediyordu. Bernard Gui'nin "Vexatiodat Intellectum" diye ifade ettiği ve "Zihni açan" anlamına gelen bu uygulamayı tavsiye etmektedir.⁰²

Engizisyon, işkenceyi sadece bir acı

01. Henri Maisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée Novalis: 1989), s.49-50; E. Vacandard, "Inquisition", *Encyclopedia of Religion And Ethics*, (I-XIII), Editör: James Hastings, (New-York: 1980), VII, s. 332; R.C. Finucane, "Inquisition, the", *The Encyclopedia of Religion*, (Editör: Mircea Eliade, New-York: 1987 VII, s. 252; Tarih Boyunca İşkence, Panaroma Dergisinin Özel Ekidir, (İstanbul: 1993), ss. 16-18

02. Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris: 1974), s. 39; Frederic Max, *Prisonniers de L'Inquisition*, (Editions du Seuil: 1989), ss. 55-58

verme yöntemi olmaktan öteye götürmüş, deyim yerindeyse, işkence sanat ve bilimini ortaya koymuştur. Fiili işkenceden önce psikolojik yaklaşıma büyük önem verilmiştir. Sapkın sanık siyah elbiseli maskeli kişilerce gece yatağından kaldırılarak tutuklanır. Zindana tam bir suskunluk içinde götürülürdü. Burada, direncinin kırılması için tam bir karanlıkta ve yalnız başına bir süre tutulur, direncinin kırıldığına hükmedildiği gün aynı siyah giysi ve maskeli kişiler sanığı alır, işkence odasına götürürlerdi. Burada uzun bir masanın ardında, önlerinde sanığa ilişkin kâğıtlar olan esrarlı kişiler otururlardı. Zemin işkence sırasında dökülen kanları emsin diye, kum ya da talaşla kaplı olurdu. Sanığa ne ile suçlandığı itiraf etmesi söylenirdi. Sanık konuşmamakta ısrarlıysa baş engizitör ona bir kaç saat için ellerinde olmadan, ölünceye kadar ve hatta ce-hennem azabı çekercesine işkence hatırlatırdı. Mahpus hâlâ konuşmak istemiyorsa işkencelere bırakılırdı; bunlarsa fiili işkenceye başlamadan mahpusa onu ışığın parlaklığını geçirebilecek bir duruma gelinceye kadar inceleteceklerini söylerlerdi.⁰¹ Böylece işkence seansları başlardı. Bu işkenceler şunlardır:

A-Ordalia işkencesi: Sanık olan sapkının suçunu itiraf için başlangıçta sapkının suçlu olup olmadığını anlamak için uygulanan bir işkence türüdür. Bu işkence seansında sapkına başlangıç olarak çok kaynar suya el ve bazı organlarını batırıp bir müddet tutma veya kor halindeki bir demiri tutma gibi bir eylemde bulunulurdu. Sanık olan sapkı-

01. Daniel P. Mannix, *The History of Torture*, (New York, 1967), s. 18.

nın suçunu itiraf etmesi telkin edilirdi. Tabii sapkın acıdan itiraf eder veya mukavemet gösterirse, başka bir işkenceye geçilirdi. Az da olsa mukavemet gösteren bazı sanıkların suçsuz diye salıverildiği de olmuştur.

Bu işkence sapkının suçunu itiraf için kullanılmıştır. Bu işkence 1157 yılında Reimskonsilinde kabul edilmiştir. Saint Bernard'da bunu onaylamıştır. Daha sonra bu cezayı III. Innocent 1212 yılında kesin olarak yasaklar. 1215 yılında III. Alexandre ve III. Lucius'de Latrankonsili bütün kilise mensuplarına herhangi bir ordalie cezasına başvurulmasını yasaklar. Fakat mahallî papazlar buna karşı çıkarlar. Bunlar "Tanrı adına yargılamanın bu rahat zevk verici yolu olmadan acaba hakikate nasıl ulaşılır?" diyerek bu işkenceyi hakikate ulaşmada bir vasıta olarak görürler.⁰²

B-Flagellation işkencesi: Bu en iyi en kolay bir teknik olarak anılır. Bunda "Kamçılama" yolu ile sanığa suçu itiraf ettirmeye çalışılır. Kamçılama aletleri demir topuzlar, ateşte kızdırılıp vuruluyordu.⁰³

C-Chevalet işkencesi: "İşkence sehпасı" adıyla bilinir. Çeşitli biçimlerde can yakıcı aletler vardır. Sapkın bu aletlere konur canı yakılırdı. Mesela: "Zincirli Askı" denilen ve işkence için kullanılan demir kafes. Bu demir kafes içine sapkın asılıp sıkılarak canı yanardı. Vahşi kuşlara sunuluyor bazen yem oluyordu⁰⁴

02. H. Charles Lea, *Histoire de L'Inquisition*, (Paris, 1900-1901) I, ss. 306-307.

03. Franco Martinelli, *L'Inquisition Espagnole*, Çev. Jean Manga, (Paris, 1972) s. 160-161.

04. Jean Guiraud, *L'Inquisition Medievale*, (Paris:1928), s. 06; Guy Testas, Jean Testas,

D-Faloride boğası işkencesi: Bu boğa, bronzdan yapılmış olup içi boştu. Bu içi bronzdan yapılmış boğanın içine sapkın konur altından ateş yakılırdı, kızan bronz boğa sapkının canını yakar. Sapkın da içeride boğa gibi ses çıkartırdı. Bu tür boğa örneği Roma Kriminoloji Müzesi'nde muhafaza edilmektedir.⁰¹

E-Nuremberg vierji aleti işkencesi: İnsan şeklinde, insanı içine atıp kapatılan tam kapalı demir kafesler. İnsan içine konup ayakta karanlık sıkı bir ortamda aç-susuz tutma metodu. Bu vierge'lerin yarı açık şekilleri de vardı⁰²

F-Museliere de commeres işkencesi: Ağız tasması işkencesinde, ağız tamamen kapatılacak şekilde takılıp sıkıştırılıp yüz üstü yatırılıp çeşitli can yakıcı işkenceler yapılıyordu.⁰³

G-Organları ezme işkencesi: Sapkınların suçunu itiraf için cinsel uzuvlarını öğütmeye, ezmeye yarayan canını yakan aletler vardı. Ayrıca armut biçiminde olup insanın çenesinin içine gireceği büyüklükte açılacak sonra insanın çenesi içine girdi mi armudun sap tarafı gibi mengeneyi sıktıkça dişlerini, çenesini ezip kıracak alet vardı. Bunların dışında parmakları ezen presler de mevcuttu. Daha ileri gidip bu maddi acının yanında onlara psikolojik olarak da acı vermek için "kâfirlik miğferleri" vardı. Bu miğferler giydirilip onlara hem maddî hem manevî acı çektiriliyordu. Dahası sokaklarda gezdirilecek-

se "kâfirlik kafeslerine" koyulup teşhir ediliyor, insanlardan her türlü hakareti görüyor her türlü kötü sözü işitiyordu. Bunların dışında mahkemelerde sabit işkence büstleri vardı. Bu büstlere sapkın konup istenilen acı çektirilebiliyordu.⁰⁴

H-Estrapade işkencesi: Saniği direğe bağlayıp yere atma işkencesi. Çıplak halde olan saniğin farklı organlarının değişik alet ve ipe sıkılmasından başlar. Eklemlerini koparacak şekilde yukarı çekilip tekrar bırakılarak düşürme işlemleriyle devam eder ve en zorlusu olan saniği öldürmeyecek kadar, ama alabildiğince su içirmeye devam ederdi. Yukarı çekip bırakılma, gerdirme işlemi itiraf edene dek devam ederdi⁰⁵

J-Charbonts Ardents işkencesi: Alev alev yanan kömür korunda cezalandırma ameliyesi. Buna ateş işkencesi denilirdi. Bunun için suçlunun ayaklarına yağ sürülür ve ayakları ateş üzerinde kızartılırdı. Jean de Belegneya isimli bir yargıç papaz poitiers'de sapkınlık suçuyla itham edilen bir kadının alev alev yanan kömürler üzerine ayaklarının tabanını koydurur. Acının etkisiyle bu kadın "Katolik inancına karşı korkunç hatalarını ve görüşlerini itiraf eder" ve daha sonra akabinde cezalandırılacak olan çok sayıda suç ortaklarını itiraf etmiştir. Daha sonra bu kadın, işkencenin

L'Inquisition, (Paris: 1974), s. 39.

01. Daniel P. Mannix, *The History of Torture*, (New York: 1967) s. 18.

02. Franca Martinelli, *L'Inquisition Espagnole*, Çev. Jean Manga, (Paris: 1972) s. 160

03. Franco Martinelli, *L'Inquisition Espagnole*, Çev. Jean Manga, (Paris: 1972) ss. 160-161.

04. Franco Martinelli, *L'Inquisition Espagnole*, Çev. Jean Manga, (Paris: 1972) ss. 160-163; A.H. Verrill, *L'Inquisition*, (Paris: 1932) ss. 113-128.

05. Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris: 1974) s. 39; Jean Guiraud, *L'Inquisition Medievale*, (Paris: 1928) s. 107; C. Wood, İspanya'da Engizisyon, çev. Ömer Rıza Doğrul, (Koşkun Basımevi, İstanbul: 1938) s. 52.

bıraktığı acılar sonucu ölmüştür.⁰¹

K-Su işkencesi: İşkencelerin en korkunçlarından sayılırdı. “Mukaddes makam” bunu tercih ediyordu. Bunun için suçlunun kafası bacaklarının hizasına getirilerek bağlanıyor ve merdivenin üzerine konuluyordu. Sapkının kollarını ve bacaklarını bağlayan sicimler ve teller etlerden geçerek ta kemiklere dayanıyordu. Bunun üzerine suçlunun burun delikleri tıkanıyor, çene ağzına konan uzun bir keten parçasına su dökülüyordu. Suçlu her an boğulma acılarını çekiyordu. Başında bulunulup kendisinden her dakika itiraf etmesi yönünde telkinlerde bulunuyordu. Telkinde ısrarlı olunup bir an sonuca gelinmek isteniyordu.⁰²

L-Tahta at işkencesi: Engizisyonun baş vurduğu başka bir işkence aletiydi. Bir ata benzetilerek inşa edilen bu makine aslında, üzerinde işkence göreceğ olanın bağlandığı dört ayaklı bir çeşit masaydı. Ayaklara ve ellere bağlanan ipler, cellâdın bir kaç manivelayla el ve kolların ustaca parçalanmasını sağlayan bir çıkıkrık sistemine bağlıydı. Bu yetmişmiş gibi engizitörler, tahta atın makaralarıyla parçalanmasından hoşnut olmayan hükümdarlar, cellâtlara aynı zamanda onların göğüs, karın ve dizleri-

ne sopalarla vurmalarını da emrederdi⁰³

l- Yuvarlak işkencesi: Bu işkencenin Engizisyonun zayıfladığı XVI. yy. uygulandığı görülür. Bu işkence ile zanlının çekiçle kol ve bacakları kırılır, daha sonra yüzü göğşe doğru olmak üzere küçük bir yuvarlak cisim üzerine bağlanır ve ölünceye kadar o halde bırakılırdı.⁰⁴ Ölüm uzun zamana yayıldığı için en geçerli bir usuldü.

M-Gemi direği işkencesi: Uzun bir direk, direğin tepesindeki yağlı bir makaraya geçirilen ipe bağlanan sapkın sanık yukarıya çekiliyor ve sonra ip bırakılarak adam aşağı bırakılıyor; yere çarparak kolayca öldüğünü sanmamak gerek. İnsan akli yeni gelişmeler de keşfetmiş. Direğin tepesinden aşağıya doğru uçları yukarıya bakan çengeller çivileniyor ve sapkın sanık aşağıya düşerken bu çengellere takılarak yavaş yavaş parçalanıyordu⁰⁵

N-Kazığa oturtma işkencesi: Ortaçağın en ünlü cezalarındandı. Elli santim boyunda, sivri ucundan aşağı doğru yontulmuş tahta ve demir kazıklara sapkın oturtuluyordu.⁰⁶

O-İşkence tabutu: Sapkın olan sanık, tabanında ve kapağında demir kazıklar bulunan demir bir sandığın içine

01. Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris:1974), s.39; Jean Guiraud, *L'Inquisition*, (Paris:1928), s.107, Clement Wood, *İspanya'da Engizisyon*, çev. Ömer Rıza Doğrul, (İstanbul: Koşkun Basımevi, 1938) s.52; Kürşat Demirci, “Engizisyon”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: 1994), XI, s. 240.

02. Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris:1974) s.39; Clement Wood, *İspanya'da Engizisyon*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, (İstanbul: Koşkun Basımevi, 1938), s. 52; Franco Martinelli, *L'Inquisition Espagnole*, çev. Jean Manga, (Paris: 1972), ss. 64-65.

03. Sedat Cereci, *Vahşi Batı*, (Şule Yayınları, İstanbul: 1993), s. 34; Kürşad Demirci, “Engizisyon”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: 1994), XI, s. 241; Ahmet Gürkan, *İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi*, (Ankara: Nur Yayınları, 1975) ss. 51-52.

04. Ahmet Gürkan, *İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi*, (Nur Yayınları, Ankara: 1975), s. 51-52; İlhan Bardakçı, “İşkence”, *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, Ekim, 1996, s. 24.

05. İlhan Bardakçı, “İşkence”, *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, Ekim, 1996, s. 24.

06. İlhan Bardakçı, “İşkence”, *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, Ekim, 1996, s. 24.

yatırılır. Sandığın kapağı ağır ağır kapatılır. Kapak tekrar ağır ağır açıldığında, içinde bedeninde onlarca kazık delik bulunan kazıklara geçmiş ve kanlar içinde yüzen mahkûm cesedi vardır.⁰¹

P-Brodequin işkencesi: İşkence odalarının diğer bir başında, daraltılıp, açılabilen, içi küçük sivri çivilerle doldurulmuş kızgın demir ayakkabılardır. Mahkûmun ayaklarına giydirilerek sıkıştırılan ayakkabılar, ayakları bir avuç parçalanmış et ve kemik ufağı haline getirir. Sapkının itirafı sağlanana kadar uygulanırdı.⁰²

R-Diğer işkenceler: Karanlık, rutubetli, gizemli, korku uyandıran, ağır demir kapılı işkence odalarının zemininde halkalar ve çok geniş halkalı ağır zincirler vardı. Odanın bir tarafında dehşet verici çivili dolaplar, içi kazık döşeli kapılar ve keskin uçlu mızraklar durur. Keskin çivilerle bedenler parçalanırken, demir kapan ve taraklarla da etler lime lime bedenden ayrılır. Bunların yanında, iç yüzeyleri sivri kancalarla örülmüş metal başlıklar bulunur. Sapkınların başına geçirilerek bir mengene gibi yavaş yavaş sıkıştırılan başlıklarla acının giderek yükselen miktarı mahkûma damla damla tattırılır. Bir süre sonra mahkûmun başından sızan kanlarla birlikte yavaş yavaş çatlayan kemiklerinin sesleri duyulur. Diğer taraftan da, kadın sapkınların göğüslerini sökmek için kullanılan demirden burgulu kancalar vardır. İnce uzun makaslar var. Altında açıklama: “Kadın sanıkların göğüs

01. Sedat Cereci, *Vahşi Batı*, (İstanbul: Şüle Yayınları, 1993), s. 134.

02. Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris, 1974), s. 39; Sedat Cereci, *Vahşi Batı*, (İstanbul: Şüle Yay., 1993) s. 132

uçlarının kesilmesinde kullanılır. Kanamaları durdurabilmek için ince plaka kızdırılarak ve sanığın ucu koparılan göğsüne yapıştırılarak dağlanırdı”.

Bir alete bağlanan sanığın kol ve bacaklarından çekilip gerilerek veya kasıklarından kızdırılmış ustura ile kesilmesi suretiyle, uzuvları koparılan ve artık kolsuz ve bacaksız kalan sapkın sorgulanmasına can verinceye kadar devam edilirdi.⁰³

Bunlardan başka, suçunu söylememekte direnen sapkınlar için konuşmayan dili kökünden koparmak için yapılmış kerpetenler, dişleri parçalamak için kullanılan demir çekiçler bulunurdu. Ayrıca eritilmiş kurşunun kulaklar ve boğazdan aşağıya akıtılması, kızdırılmış, zeytinyağı içirilmesi veya parası ailesinden alınan zeytinyağında zavalıların kızartılması en geçerli sorgulama çeşitleriydi.⁰⁴

Sapkının suçunun itirafı için işkence seansları sürerken engizitörlerde işkence seanslarına katılıp işkence işlevini yönetiyor ve işkenceyle özel görevli memurları yönlendiriyordu. Bu engizitörler ve yardımcıları bir işkenceden bitkin düşmüş kişiyi itiraf etmeye zorluyorlardı. Bu arada bir noter hazır bulunuyordu. İtiraf eden sapkının iti-

03. Sedat Cereci, *Vahşi Batı*, (İstanbul: Şüle Yayınları, 1993), s. 132; Franco Martinelli, *L'Inquisition Espagnole*, çev. Jean Manga, (Paris:1972), ss. 160-161; A.H. Verrill, *L'Inquisition*, s. Paris: 1932. 113-128; İlhan Bardakçı, “İşkence”, *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, Ekim, 1996 ss. 12-17.s. 24; Tarih Boyunca İşkence, *Panorama Dergisinin Özel* Ekidir, İstanbul: 1993

04. İlhan Bardakçı, “İşkence”, *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, Ekim, 1996 s. 25; Franco Martinelli, *L'Inquisition Espagnole*, çev. Jean Manga, (Paris: 1972), s. 161.

raflarını hemen kayda geçiriyordu. Ayrıca işkence edilen sapkının işkenceden mütevellit olan yaralarını tedavi etmek için bir doktor hazır bulunuyordu. Her ne olursa olsun işkence edilen suçlunun, asla sakat bırakılmaması ve ölüm tehlikesi içinde bulunmaması gerekiyordu.⁰¹ Bazı engizitörlerin bu acımasız yöntem olan işkenceyi çok zalimane kullandıkları görülüyor. Bu türde olan engizitörler zaman zaman gizli mektuplarla papaya kadar şikâyet ediliyordu ama Engizisyonun şevki, azmi kırılır bahanesiyle dikkati nazarına alınmıyordu. Dolayısıyla ilgili makamlarca bilinmiyor havası veriliyordu.

Bernard Gui, el kitabında işkenceden bahseder. Fakat işkenceyi az kullandığından söz eder. Tecrübesini sergileyen Eymerich'e gelince, o, işkencenin uygulanmasının etkili olduğunu savunur; o, suçlulardan bazılarının itirafta bulunmaktan daha ziyade ölümü tercih ettiğini, bazılarının işkenceye karşı duyarsız olduğunu söyler. Directoire isimli eserinde "işkencenin yanıltıcı ve etkisiz olduğunu" söyler. Eymeric böyle düşünen tek kişi değildir. Engizisyonun XIII. - XIV, yy.'da faaliyet gösterdiği Güney Fransa'da mahkeme tutanakları işkenceden nadiren bahsederler. Bu Engizisyona ait yargı mahkemeleri metin parçalarında, işkenceyi ima eden ifadelerin seyrek olduğu görülmektedir.

Papalar, işkencenin katılımını ve içlerinde onun müracaat ettikleri vakaları sınırlayan tedbirleri resmen karar alıp

01. Henri Maisonneuve, *L'Inquisition*, (Desclée Novalis: 1989), s.50-51; Jean Guiraud, *L'Inquisition Medievale*, (Paris: 1928) s.107; Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris: 1974), s. 40.

beyan etmeye itina göstermişlerdi. Diğer taraftan Engizisyonla ilgili kitaplar özellikle Eymeric'in kitabı çok ciddi durumlarda ve suçluluk karinelerinin son derece kuvvetli olduğu zaman ancak işkenceye başvurulması gerektiğini ifade eder.

Genel olarak bir kişiye işkence yapmak için, ciddi bir şahidin ifadesi, suçlunun kötü namı, kötü alışkanlıkları olması, kaçma teşebbüsleri gibi Engizisyon diliyle şiddetli iki belirtinin (*deux indices vehemens*) suçlunun suçu üzerinde bulunması gerekliydi.

Ayrıca, işkence, diğer itiraf ettirme vasıtalarının tükendiği zaman ancak uygulanıyordu. Nihayet suçlu belki hakikati araştırma aşkıyla coşmuş olan engizitörün keyfi davranmasına bırakılmıyordu⁰²

Bütün bunlara rağmen, suçlu işkenceye direnç gösteriyorsa ve işkenceyi "mağlûp etmeye" muvaffak olursa, engizitörler bu olağanüstü tahammülü bir suçsuzluk alameti, Tanrı'nın bir yargısı olarak yorumlayabiliyordu. O zaman suçlu serbest bırakılıyordu.

Şahitlere gelince, prensip olarak sadece bir defa ifadeleri alınıyordu. Eğer ifade vermeyi reddederse işkenceyle ifade vermeye zorlanıyordu. Veya verdiği ifadelerin sahte olduğu ortaya çıkarsa cezalandırılıyorlardı.⁰³ Tabii bütün bunları engizitörler, sapkının ruhunu

02. Jean Guiraud, *L'Inquisition Medievale*, (Paris: 1928), s. 107-109; Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, s. 40.

03. Henri Maisonneuve, *L'Inquisition*, (Paris:1928), s. 51; Guy Testas, Jean Testas, *L'Inquisition*, (Paris: 1974), ss. 40-41; Jean Imbert, *Ölüm Cezası*, çev. Beyhan Kayıhan, (İstanbul: 1989) s. 26

kurtarmak için karanlık güçlerle mücadele ettikleri inancında olduklarından ötürü, acımasız olurlardı. Sapkın namid olmadan, tövbe etmeden işkenceyle ölürse, bu olay iblisin zaferi addedilirdi. İşte Papa II. Urbain'in Lueques Piskoposuna yazdığı mektupta şu cümleler yer almaktadır:

“Dürüst ve samimiyet coşkunluğuyla, bir kaç aforozluyu öldürenleri cinayet işlemiş olarak telakki edecek değiliz”⁰¹ ifadesiyle ölen insanların Engizisyonun bağrındaki dolayısıyla kilisenin sinesindeki değerini ortaya koymaktadır.

Ortaçağ boyunca Engizisyon, kilise ve krallar Tanrı uğruna hizmet için, insanları Tanrı adına temize çıkarmak için insan yakacak odunları hazırlayarak, itiraf aletlerinin bıçaklarını bileyerek, binlerce masum insana eza ve işkence yaparak Tanrı'ya karşı ibadet vazifelerini ettiklerini sanmışlardır. Tanrı adına herkese reva gördüğü bu zulüm ve işkencelerin sonunda insanları Tanrı'dan uzaklaştıracağını sanki akıl edememişlerdi/etmemişlerdi. Oysa Tanrı'sız bir hayat düşünülemezdi. Sonunda korkulan oldu. Avrupa'daki Rönesans-Reform ve Aydınlanma döneminde, din boyutu terk edilerek vicdanlara itilip sosyal alandan uzaklaştırılmıştır. Dini güvensiz bulup sosyal hayattan vicdanlara mahkûm eden tecrübenin altında bin yıllık Orta Çağ tecrübesi yattığı bir gerçektir.⁰² Netice olarak tabir yerinde ise bir zamanların “Tanrı'dan çok Tan-

rı” kilisesinin burada yüklendiği günah nedeniyle Allah'a verecek çok hesabı vardır⁰³

Sonuç olarak işkence, İnsanın onurunu yok eden bir işlemdir. İnsan onuru tanımlanması güç bir kavramdır. Bu haliyle, insan onuru kavramının sınırlarını saptamak da bir o kadar zordur. Çünkü insan onuru kavramı soyut ve belirli bir yaşam ilişkisine indirgenemeyecek kadar geniş olduğu gibi; ideolojik boyutu da ağır basan bir kavramdır. Kant'a göre, insan onuru, insanın kişiliğinden ve doğasından ayrılması imkânsız çekirdeği barındırmaktadır. Yine, insan onuru insanın özerkliğinin, varlık nedeninin özünü ve temelini oluşturmakta, insanın insan olmasının anlamını ve amacını anlatmaktadır⁰⁴.

İşte insanı insan yapan birçok değeri hiçe sayıp, onu obje konumuna düşüren işkence, bireyi kendi gözünde değersiz ve kişiliksiz kılan, ona aşağılanmışlık hissi veren, tanımlara sığmayan bir muameledir. Şüpheli veya sanıktan delile ulaşan başkalarının sistemlerin vazgeçilmezi haline gelen bu muamele, haklarını göz ardı etmek uğruna her şeyin kolayına kaçan insanoğlunun en büyük icatlarından biridir. Orta Çağ boyunca Engizisyon, kilise ve krallar; Tanrıya hizmet olarak, insanları temize çıkarmak için insanı yakacak odunları hazırlaya-

01. Sedat Cereci, *Vahşi Batı*, (İstanbul: Şule Yay., 1993), s. 28

02. Hüseyin Dağ, *İslam Medeniyetinin Küreselliği*, (İstanbul: Akis Kitap, 2012) s.14

03. Altay Ünaltay, *Doğu'da ve Batı'da Din-Devlet İlişkisi*, (İstanbul: Endülüs Yay., 1990), ss.43-44; Betül Çotukseken, *Ortaçağ Yazıları*, (İstanbul: Kabalcı Yay., 1993) ss. 69-72; E. Vacandard, *'Inquisition'*, Encyclopedia of Religion and Ethics, (Editör: James Hastings, New-York: 1980) VII, ss. 332-333.

04. İsa Başbüyük “Türk Ceza Kanunu'nda İşkence Suçu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 12, Özel S.2010, s.1454

arak, itiraf aletlerinin bıçaklarını bile-yerek, masum insanlara eza ve işkence yaparak Tanrıya karşı ibadet ettiklerini düşünmüşlerdir.

Ancak o günün kilisesi bir şeyi unu-tuyordu. Tanrı adına herkese reva gör-dükleri bu zulüm ve işkencelerin, insan-ları Tanrıdan uzaklaştırabileceklerini düşünememişlerdi/düşünmek isteme-mişlerdi. Fakat bu ihtimal hiç de anla-şılmayacak mahiyette olmadığından korkulan olmuş ve Avrupa insanı XIX. yüzyılda dinden uzaklaşmıştır. Buna bağlı olarak da doğal olarak Avrupa'da kilise karşıtı fikirler hâkim olmaya baş-lamıştır. Artık tarih tersine dönmeye başlamıştı. Bu gelişmeler karşısında kilise, tutumlarını gözden geçirip geri adım atmaya başladı. Bunun belirtisi olarak da halk içinde o güne kadar suç teşkil eden söz ve davranışları görme-mezlikten geliyor veya sudan bahane-lerle tutukluları salıveriyorlardı. Bu gevşeme Batı'da insan hakları fikrinin gelişmeye başlaması işkenceye karşı tepkilerin de dozunu artırdı. İşkence suçu ile korunan hukukî değer, karma bir nitelik taşımasından; işkence teşkil eden fiiller, bir yandan buna maruz ka-lan kişilerin vücut dokunulmazlığına ve onuruna saldırı niteliği taşımakta, be-den ve ruh sağlığını bozmaktadır.

Diğer yandan, işkenceye maruz ka-lan kişi, irade serbestisi bertaraf edildiği için ve hatta algılama yeteneği etkilen-diği için, duyduğu acı ve elemin etkisiy-le gerçek dışı bazı açıklama ve kabullen-melerde bulunabilir. Bu nedenle, belli bir suça ilişkin ikrar veya sair delil elde etmek için başvurulmuş işkence, gerçe-ğin ortaya çıkarılmasına ve adaletin

gerçekleşmesine engel olucu bir etki de doğurabilir. Böylece işkencenin ayrı bir suç olarak ceza yaptırım altına alınma-sı, ceza muhakemesinin maddî gerçeğin ortaya çıkarılmasına yönelik amacının gerçekleştirilmesine de hizmet etmiş-tir.⁰¹

15 Haziran 1215 tarihli Magna Car-ta, 1628 tarihli Petition of Rights, 1679 tarihli Habeas Corpus Act ile başlayan ve insan hakları tarihinin önemli adımları sayılan anayasal gelişmeler ve daha da önemlisi, 12 Haziran 1776 tarihli virginia hakları bildirisi ve 1789 tarihli Fransa insan ve Yurttaş hakları bildir-gesi, işkencenin suç sayılması ve mutla-ka önlenmesinin gerektiği fikrini hukuk metinlerine yansıtarak kamuoyuna mal etti.⁰² Tarihi süreç içinde 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Ev-rensel Bildirgesi, 1950 yılında imzala-nan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve bunları izleyen çeşitli uluslar arası hukuk belgeleri işkenceyi insan hakkı ihlali ve ağır suç olarak saydı. 10 Aralık 1984 tarihli Birleşmiş Milletler işken-ce ve diğer zalimane insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ve cezanın önlen-mesi sözleşmesi işkencenin ve diğer kötü uygulamanın önlenmesini uluslar arası boyutta ele alan en kapsamlı bel-gelerdir.

Tarihin başlangıcından bu yana, di-ğer bir ifade ile devletlerin ortaya çık-masıyla işkencenin yaşıt olduğu gerçe-ğinden hareketle, sevindirici olan şey

01. İsa Başbüyük "Türk Ceza Kanunu'nda İş-kence Suçu", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 12, Özel S., 2010, s.1447

02. Sami, Dağcı. "İşkence" *Türkiye Diya-net Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: 2001, XXII, ss.432-433

1950'li yılların ikinci yarısından itibaren dünya devletlerinin önemli bir kısmı işkenceyi yasaklamışlar ve hukuk sistemlerinde yaptıkları değişikliklerle işkence altında alınan ifadelerin delil olmayacağını kabul etmişlerdir. Fakat işkencenin buna rağmen dünyanın birçok yerinde halen devam ettiği bilinmektedir. Bu sebeple devletin dev gibi gücü karşısında, vatandaşların birey olarak haklarını arayabilmelerinin önündeki engeller kaldırılmalı ve işkenceye ve benzeri haksızlığa uğrayanların müracaat edebilecekleri kurumlar çoğaltılmalı ve sivil toplum kuruluşları ve toplumun diğer unsurları konu ile ilgili harekete geçirilmelidir.

Son tahlilde en yüce değer insan ve insanın onuru olduğu unutulmama ve bunun önündeki her türlü engel ve engellemeler kaldırılmalıdır.

Abstract

(Inquisition and the Torture)

Inquisition and Torture in the Medieval Religions, in their main sources, have highlighted the fundamental rights of people such as of love, tolerance, peace and freedom. But over time, people did not avoid themselves interpreting materials about religious violence in their sources, while they continued to live according to their religious beliefs and moral values. The Church at first did not approve torture. Even, the popes clearly condemned torture. However, deviations from the religious rules, after 12th century, papacy began to see disobedience as a work of the devil. As a result of this, papacy declared a decree in which it expressed torture is lawful in order to bring people back to confess Christianity. Accordingly; if the defendant does not willingly want to confess, Inquisition council could torture the body with instruments to pain defendant to admit his/her mistake. Torture is ended with the thoughts developed with Enlightenment which has declared the respect for human

dignity and rights. According to this, the state is responsible to preserve the human dignity by making regulations about the security of human rights.

Key words: Religion, torture, Inquisition, violence, human rights

Kaynakça

- Aydın, Mehmet. "Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara: 1985, XXVII/123-148.
- Aydın, Mehmet. *Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya: 1991.
- Aydın, Mehmet. *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara: 1995.
- Aydın, Mehmet. "Vahşet, Batı'nın Geleneği", *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 10, Aralık 1994/8-15.
- Aydın, Hakkı. "İslam ve Modern Hukukta İşkence," İstanbul: Beyan Yay., 1997.
- Bagnaudez, Jacqueline Martin. *L'Inquisition Mythes Et Réalités*, Paris: 1992.
- Bardakçı, İlhan. «İşkence», *Tarih ve Medeniyet*, Sayı: 31, Ekim, 1996/23-26.
- Bardakoğlu, Ali. "Ceza: Roma Hukuku'nda", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: 1993.
- Besnard, Alberd, M. *Katolik Mezhebi*, Çev. Mehmet, Aydın, *Din Fenomeni*. Konya: Tekin Kitabevi, 1993.
- Başbüyük, İsa. "Türk Ceza Kanunu'nda İşkence Suçu" *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 12, Özel S., 2010, s.1443-1485 Basım Yılı: 2012.
- Cereci, Sedat. *Vahşi Batı*, İstanbul: Şule Yay., 1993.
- Çotuksöken, Betül. *Ortaçağ Yazıları*, İstanbul: Kabcacı Yayınları, 1993.

- Dağcı, Şamil. "İşkence" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: 2001.
- Dağ, Hüseyin. *İslam Medeniyetinin Küreselliği*, İstanbul: Akis Kitap, 2012.
- Demirci, Kürşat. "Avrupa: Hıristiyanlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: 1991.
- Demirci, Kürşat. "Engizisyon", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul:1994, XI/238-241.
- Ercan, Ferhan. *İşkencenin Nedenleri ve Kaynakları*, İstanbul: Yalçın Ofset, 1993.
- Esgin, Mehmet. "Hıristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri", *Basılmamış Doktora Tezi*, Konya:1998),
- Finucane, R.C. "Inquisition, the" *The Encyclopedia of Religion*, (I-XVI), Editör: Mircea Eliade, New-York: 1987, VII/251-255.
- Guiraud, Jean. *L'Inquisition Médiévale*, Paris: 1928.
- 60 Gündüz, Şinasi. *Küresel Sorunlar ve Din*, Ankara: Ankara Okulu Yay., 2005.
- Gündüz, Şinasi. *Dinsel Şiddet-sevgi söyleminden şiddet realitesine Hıristiyanlık*, Samsun:Etüt Yay., 2002.
- Gündüz, Şinasi. "Gündüz, Din ve Şiddet", *Dinin Dünya Barışına Katkı yılı Kutlu Doğum Sem. Tebliği ve Müzakereleri:2005*
- Gürkan, Ahmet. *İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi*, Ankara: Nur Yay., 1975.
- İmbert, Jean. *Ölüm Cezası*, çev. Beyhan Kayıhan, İstanbul: 1989.
- İlam Ansiklopedisi (I-XIII), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul: 1993.
- Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul: 1974.
- Lea, Henri Charles. *The Inquisition of The Middle Ages*, London: 1963.
- Lea, Henri Charles. *Histoire De L'Inquisition Au Moyen-Age*, (I-II), Paris: 1900-1901.
- Maisonneuve, Henri. *L'Inquisition*, Desclée Novalis: 1989.
- Mannix, Daniel P. *The History of Torture*, New York; Dell: 1967.
- Martinelli, Franco. *L'Inquisition Espagnole*, Çev. Jean Manga, Paris, 1972.
- Max, Frédéric. *Prisonniers De L'Inquisition*, Editions du Seuil: 1989.
- Muchembled, Robert. *İşkenceler Zamanı*, çev. Ali Berktaş, İstanbul: Tüm Zamanlar Yay. trz)
- Peters, Edward, *Inquisition*, Berkeley And Los Angeles: 1989.
- Sabatini, Rafael. *Torquemada Et L'Inquisition Espagnole*, Paris, 1937.
- Scott, Ryley, *İşkencenin Tarihi*, çev. Hamide Koyukan, Ankara: Dost Kitabevi, 2001
- Tarih Boyunca İşkence, Panorama Dergisinin Özel Ekidir, İstanbul: 1993.
- Testas, Guy, Jean Testas, *Orta Çağ Hıristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon*, çev. Ali Erbaş, İstanbul: İnsan yay. 2003.
- Testas, Guy, Testas, Jean, *L'Inquisition*, Paris: 1974.
- Ünaltay, Altay. *Doğu'da ve Batı'da Din-Devlet İlişkisi*, İstanbul: Endülüs Yay., 1990.
- Üzülmez, İlhan. *Yeni Türk Ceza Kanununda İşkence ve Eziyet Suçu, Hukuk ve Adalet Dergisi*, Yıl:2, S: 2, 2005.
- Vacandard, E. "Inquisition", *Encyclopedia of Religion And Ethics*, (I-XIII), Editör: James Hastings, New-York: 1980, VII/330-336.
- Van Loon, Hendrik Willem. *İnsanlığın Kurtuluşu*, Çev. Nuvit, Osmay, Atlas Pazarlama, Ankara: 1986.
- Verril, A.H. *L'Inquisition*, Paris: 1932.
- Wood, Clément, *İspanyada Engizisyon*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul: Koşkun Basımevi, 1938.